

FREDNINGSVÆRDI ER

URANIENBORG

SYDDJURS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	18.09.2014
Besigtiget af:	Nanna Secher Larsen
Journalnummer:	2013-7.82.07/706-0001
Kommune:	Syddjurs Kommune
Adresse:	Juulsbakke 3, 8400 Ebeltoft
Betegnelse:	Uranienborg
Fredningsår:	1919
Omfang:	<i>Den vinkelformede hovedbygning (ca. 1650, gadegavl senere).</i>

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Uranienborg ligger Ebeltoft i den skrånende gade Juulsbakke i den ældste del af Ebeltoft. Bag den vinkelbyggede bygning er en lille, pigstensbelagt gård og et ældre baghus, der ikke er omfattet af fredningen. Mod hovedlængens østgavl er tilbygget et udhus, der heller ikke er omfattet af fredningen. Uranienborg rummer i dag restauranten Mellem Jyder.

Uranienborg er en ni fag lang, enetages hovedlænge, der ligger med gavlen mod gaden og en vinkelbygget, fire et halvt fag lang længe langs gaden. Uranienborg er opført i sortopstolpet bindingsværk med hvidkalkede tavlg og bærer et heltag af røde vingetegl, der er afvalmet over gadegavlen. I begge længers rygning sidder en ældre skorsten med sokkel. I hovedlængens tagflader er flere tagvinduer, hvoraf de i den nordlige tagflade er nyere. Bygningen hviler på en sorttjæret sokkel af kampesten, der er høj mod gaden. I gadegavlen sidder en ældre, tofløjet Louis Seize dør med et dekorativt opsproset overvindue. Foran døren er en toløbs repostrappe. I gadesidens sokkel er der endvidere en tofløjet port ind til kælderen under forhuset. Hovedlængens østgavl er grundmuret og har murankre i form af årstallet 1660. I gadelængens gårdside sidder en nyere, todelt dør, og i hovedlængens gårdside er der en ældre revledør. Vinduerne er overvejende ældre, torammede vinduer med tre ruder i hver ramme. Flere af vinduerne er hængt på lodposten og alle vinduer er grønmaledede.

I det indre er forhuset præget af en ældre, traditionel grundplan med en forstue med en nyere kvartsvingstrappe til tagetagen. Langs den sydlige langside ligger en række mindre stuer, mens køkkenet vender mod gården i nord. Den vinkelbyggede længe mod gaden rummer en gennemlyst krostue, hvor der i den sydlige væg er opbygget en nyere pejs omkring en ældre skorsten. Krostuen i gadelængen har en nyere panelbeklædning på væggene og pudset loft mellem loftsbjælkerne. Interiøret har en ældre, traditionel materialeholdning, herunder lofter med synligt bjælkelag, pudsede lofter, bræddegulve, revledøre

og fyldingsdøre med barokke fyldinger, ældre gerichter og beslagværk. Vinduerne har ældre anverfere og stormkroge. Køkkenet mod gården er et nyere industrikøkken og er præget af nyere overflader, herunder flisebeklædte vægge og støbt gulv. Tagetagen er indrettet til opbevaring med nyere lakerede bræddegulve og skråvægge med en nyere pladebeklædning.

Fra køkkenet er der via en ældre ligeløbstrappe nedgang til et kælderrum under den nordlige del af forhuset mod gaden. Væggene er stensatte og gulvene støbte. Det oprindelige, kraftige tømmer i form af stolper, kopbånd og loftsbjælker er ligeledes bevaret. Mod gadesiden er udgang gennem en ældre, tofløjet revleport med små, kantstillede vinduer. På hver side af kælderdøren er henholdsvis et stort og et lille vindue.

— BYGNINGSHISTORIE

Ebeltoft ligger på et kuperet terræn, der skrånede ned mod vandet og havnen, som i mange år udgjorde byens livsnerve. Havnen var særlig, fordi den som den eneste på den østjyske kyst lå mod vest, hvor vigen gav læ fra Kattegat og derfor udgjorde havnen et eftertragtet ophold, når vejret på havet blev for voldsomt. Ebeltoft fik købstadrettigheder i 1301 af kong Erik Menved, men byen er formentlig langt ældre. Mod syd ligger byens ældste del omkring Havnegade, Kirkegade, Søndergade og den sydlige del af Nedergade, hvor der var optimale betingelser for at anlægge havnen, som i mange år udgjorde rammerne for byens hovederhverv - skibsfarten.

Ebeltoft var udskibningshavn for tømmer og brænde til København fra de store kongelige skovbesiddelser, der var på Djursland og skibsfarten med tømmer gjorde Ebeltoft til en relativt betydningsfuld og velhavende købstad.

Ebeltofts byplan og gadestruktur er overordnet dikteret af hovedvejen fra nord, hvor byen i løbet af de næste århundreder voksede op langs hovedstrøget Nedergade-Adelgade. Købmændene dominerede den nordlige bydel, hvilket ses i de store, toetagers bindingsværksgårde, gerne med svalegang, der dominerer den nordligste ende af Adelgade. Den sydlige del af byen var derimod hjemsted for skippere, søfolk og fiskere. Området omkring Overgade, Nedergade og Søndergade udgjorde byens småkårs kvarter, hvilket stadig kan aflæses i de mindre huse på små grunde. I løbet af 1500-tallet blev gadenettet i bykernen, som det i store træk ser ud i dag, udbygget og karakteriseret ved sit snoede og kuperede gadeforløb med husene beliggende helt ud til vejskillet.

Modsat mange andre købstæder har Ebeltoft været forskånet for større bybrande og derfor står bykernen relativt intakt med meget ældre bindingsværk, omkring det ældre gadeforløb.

Indførelsen af konsumtionsafgiften i 1657 forstærkede indtrykket af den koncentrerede bykerne, da indgangen til byen blev begrænset til tre porte, en i henholdsvis syd, øst og nord, mens byen mod vest var afgrænset af tangdiger, der var meget høje for at beskytte de bagvedliggende kålhaver fra oversvømmelser.

I løbet af 1700-tallet begyndte skibstrafikken overvejende at vende blikket mod Nordtyskland og Østersøområdet. Hermed var Ebeltofts storhedstid indenfor skibsfart en epoke blot og en langvarig krise varslede. Den varede indtil begyndelsen af 1800-tallet, hvor der var gode afsætningsforhold for kornproduktion. I samme periode blev flere af byens markante industrivirksomheder grundlagt blandt andet S.B. Lundbergs Maltfabrik og Farvergården.

Uranienborg blev opført som et gavlhus i midten af 1600-tallet og kort tid efter blev gadelængen opført. De lerklinede tavl blev omkring 1800 udskiftet med murede tavl. Den øverste del af gadegavlen blev grundmuret i 1800-tallet. På et ældre fotografi fra 1917 ses at Uranienborg har stået kalket over stok og sten og at taget har haft hvidkalket forskælling. Det overkalkede bindingsværk var tidligere tradition i Ebeltoft men efter restaureringen af Ebeltofts gamle rådhus i 1906, hvor man opstregede tømmeret, bredte denne skik sig efterhånden til byens øvrige bindingsværksbygninger. Uranienborg fik sit navn omkring 1840-1850, da det var Olaf Rye, der drev gæstgiveri i bygningen, der fandt på navnet.

— KILDER

Kommuneatlas Ebeltoft. Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Ebeltoft Kommune, 1999.

Det gamle Ebeltoft. Robert Egevang. Nationalmuseet, 1975.

En vandring i det gamle Ebeltoft. 1 Ebeltoft trop og flok. 1962.

Ebeltoft Købstads Historie. Poul Rasmussen og Gustav Albeck. Udgivet af Ebeltoft By. 1951.

Bevaringsplan Ebeltoft. Nationalmuseet, 1970.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi ved Uranienborg knytter sig til bygningens beliggenhed i den brolagte gade Juulsbakke, hvor den i kraft af sit kraftige bindingsværk og sit teglhængte tag indgår i gadens bygningsrække og bidrager til det stemningsfulde bymiljø i Ebeltofts

ældre bykerne. Den høje sokkel gør tillige, at bygningen virker særdeles markant i gadebilledet.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi ved Uranienborg knytter sig til bygningen som en velbevaret repræsentant foren gård fra midten af 1600-tallet. Dette ses særligt i bindingsværket, der er udført med styrterumskonstruktion og gennemstukne bjælkeender. Styrterummene havde den fordel, at de gav god plads til opbevaring af korn og andre varer. Et egnskarakteristisk træk ved bindingsværket i Uranienborg er endvidere den ene dok i hvert undertavl, ligesom brættet, der bærer det nederste skifte tegl oppebæres af små krumvoksede træstykker eller enkelt udskårne knægte. Uranienborg står således som en god repræsentant for den tidlige byggeskik i Ebeltoft. Også de midthængte vinduer vidner om bygningens høje alder, ligesom vinduernes varierende størrelse og let irregulære takt, vidner om gårdens udvidelser og ombygninger igennem tiden. Endelig har forskellen i facadernes repræsentative karakter, med fyldingsdør og overvindue mod gaden og revledøre mod gårdsiden, kulturhistorisk værdi.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til hovedlængens ældre grundplan med en forstue og stuer mod haven i syd samt køkken og nedgang til kælder mod gården i nord. Hertil kommer alle de bevarede ældre bygningsdele og -detaljer, herunder synligt bjælkelag, bræddegulve, revledøre og fyldingsdøre med barokke fyldinger, gerichter og beslagværk, der vidner om bygningens høje alder. Også det stensatte kælderrum med indgang fra gadeplan fortæller om muligheden for kølig og frostfri opbevaring før i tiden.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi ved Uranienborg knytter sig til den vinkelbyggede delvis fritliggende bygning, hvor særlig siden mod Juulbakke med sin høje sokkel, sit kraftige bindingsværk og de teglhængte tagflader får bygningen til at stå markant frem i gadebilledet. Det gamle bindingsværk med styrterumskonstruktion giver bygningen et levende og særdeles karakterfuldt udtryk.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier ved Uranienborg knytter sig i det ydre til soklen af kampesten, bindingsværkets styrterumskonstruktion med murede kalkede tavler, det teglhængte heltag med afvalmet gavl mod gaden. Hertil kommer alle ældre og oprindelige bygningsdele og

detaljer, herunder døre, vinduer, skorstenspiber og trappe samt den traditionelle materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til de bevarede dele af den ældre grundplan i hovedlængen med stuer mod syd og køkken mod gården i nord samt den stensatte kælder under hovedlængens vestlige del. Hertil kommer alle ældre bygningsdele og detaljer, herunder lofternes synlige bjælkelag, brædegulve, fyldings- og revledøre med gerichter og beslagværk. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning,

— ANBEFALINGER

Det anbefales, på sigt at udskifte den nyere halvdør mod gården til en løsning, der harmonerer med husets alder og traditionelle materialeholdning.